

HACI BEKTAŞ VELİ, MEVLANA VE YUNUS EMRE’NİN YAŞAYAN DEĞERLERİ: TOPLUMUN BİLGE İNSANLARI ÜZERİNE NİTEL BİR ANALİZ

Nail YILDIRIM*

Öz: Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre sadece kendi coğrafyasında değil tüm dünyada evrensel değerler oluşturarak önemli insanlık hizmetleri sunmuşlardır. Bu değerler toplumun bilge insanlarında yaşantı, hikaye, öğüt olarak yaşamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, bilge insanlarda yaşayan Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre’nin eğitimle ilgili öğretilerini ortaya çıkarmak ve eğitimde kullanılması için fırsatlar sunmaktır. Araştırmada, sosyal bir olguyu derinlemesine anlamlandırmak ihtiyacından hareketle nitel araştırma yöntemi ve kültür analizi deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Tokat ili merkez ilçe ve köylerinde yaşayan ve toplumun bilge olarak kabul ettikleri 14 insan oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma grubu oluşturulurken nitel araştırma geleneğine uygun amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu veya zincir örnekleme ile ölçüt örnekleme yaklaşımları kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 14 bilge insanın yaşamları, anlattıkları 18 hikâye ve verdikleri öğütler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda toplumun bilge insanlarında yaşamları, anlattıkları hikâyeler ve öğütlerinde Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre’nin izleri görülmektedir. Bu izler yaşamlarda, hikâyelerde, öğütlerde. Bu insanların okul çevrelerinde tespiti ve eğitim adına yararlanılması değerler eğitimini daha da işlevselleştirecektir. Okulların çevrelerinde yaşayan bilge insanlar değer aktarımında model olabilirler.

Anahtar kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre, Bilge İnsan, Değerler Eğitimi.

* Doç.Dr; Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Tokat.

LIVING VALUES OF HACI BEKTAŞ, MEVLANA, AND YUNUS EMRE: A QUALITATIVE ANALYSIS ON SOPHISTICATED PEOPLE OF SOCIETY

Nail YILDIRIM*

Abstract

Hacı Bektaş Veli Mevlana and Yunus Emre, not only in their region but all over the world, served to humanity by creating universal values. These universal values are being kept alive through the advices, life experiences and stories of today's wise people. From this point of view, this study described its goals as revealing Hacı Bektaş Veli Mevlana and Yunus Emre's teachings being kept alive by sophisticated people, and integrating them into education system. Qualitative research method and cultural analysis design are used in this research based on the need for explaining a social fact in depth. Workgroup of this research consists of 14 people from Tokat province and its villages who are accepted as wise people of their society. While creating this workgroup, snowball and chain sampling methods which are aimed suitably to the traditional qualitative research methodology and criterion sampling approaches are used. The lives and advices of the 14 people and the 18 stories told by them were analyzed by a content analysis method. Results of the research show that, in the lives and advices of these people and stories told by them, the traces of the teachings of Hacı Bektaş Veli Mevlana and Yunus Emre are being observed. These traces are in the life experiences, stories and advices. Finding these people in the surroundings of the schools and making use of their experiences for educational purposes will make the education on values more functional and effective. The people living in the surroundings of the schools can be models in transferring values.

Keywords: Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre, Sophisticated Person, Values Education

Giriő

Deęiőimin oldukça hızlı olduğu dñnyada insanı insan yapan değerlere daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlerin, ÷lkenin siyasi yapısını, eğitim sistemini, iőyeri verimliliğini ve sosyal refahını etkilediği, araőtırmalarla ortaya çıkmıőtır (Tatto, Tapia,

* Assoc. Prof. Dr., Gaziosmanpaşa University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Tokat.

◆ Nail Yıldırım

Varela ve Rodriguez, 2001, akt: Akbaş, 2008). Değerleri taş metaforuyla açıklayan (Tarhan, 2012), taşın tek başına değersiz olduğu ancak binanın içerisinde bütünün parçası olarak anlam taşıdığı dolayısıyla değerlerin insanı insan yapan temel taşlar olduğunu ifade etmektedir. Değer kavramı, benimsenen, üstün tutulan, ulaşılmak ve gerçekleştirilmek istenen, önem verilen, iyi, doğru, güzel gibi anlamlar ifade etmektedir (Şişman, 2007). Değerler kültürel olarak üretilirler. Zaman içerisinde toplumun önemli şahsiyetlerinin oluşturduğu değerler kültürel kodlara dönüşmektedir. Bu tür insanlar aynı zamanda toplumların zenginliği ve çeşitliliği (Öztaşkın, 2012) durumunda kültürün oluşturucularıdır. Oluşturulan kültür yaşam biçimini oluşturan değerleri, inançları, anlayışları bugüne taşımıştır. Bu kültürel kodlar formal ve informal eğitim aracılığı ile sonraki kuşaklara aktarılacaktır. Zira eğitim amaçlarından birisi de kültür aktarımıdır (MEB, 1973). Geçmişte oluşturulan bu değerli kültür mirasına sahip çıkılması ve gelecekle eğitim aracılığı ile köprü kurulması toplum ve milletleri geleceğe sağlam taşınmasına vesiledir. Zira geçmişinden kopuk bir toplumun, milletin geleceğinden söz edilemez (Kolaç, 2010). Bu şahsiyetlerden Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre, Mevlana kültür oluşumunda sevgi, sabır, barış tohumlarını önce Anadolu'ya sonra Rumeli'ye serpmişlerdir (Tatar ve Dönmez, 2008:197). Hacı Bektaş Velî, Mevlana ve Yunus Emre'nin oluşturdukları kültürü literatüre dayalı özetlemek gerekirse;

Hacı Bektaş Velî düşüncesinin oluşturduğu kültürün içerisinde; Hikmet, irfan ve sevgiden meydana gelen şuurlu dayanışma, basiretli görüş, dengeli davranış, şeref, namus, hak ve adalet ölçüleri (Fıçlalı ve Aydın 1997: 14) bulunmaktadır. Hacı Bektaş Velî'nin "Her ne ararsan kendinde ara", "Yetmiş iki milleti bir gör", "Düşmanın dahi insan olduğunu unutma", "Bir olalım, iri olalım, diri olalım", "gelin canlar bir olalım" (Yavuzer, 2013), İnsan kendisini arıtmadıkça başkasını arıtamaz (Cüceloğlu, Erdoğan, 2013) sözleri ile insanın kendisini düzeltmesi, kavga ve kötülüklerin terk edilerek sevgi, saygı ve hoşgörü içerisinde yaşanması için mücadele etmiştir.

Sivri'ye (2012) göre, Hacı Bektaş Velî ve Yunus Emre'yi kalıcı kılan ve yüzyıllara mal eden felsefelerinin dört boyutunu oluşturan "akıl, bilgi, erdem, aşk" zinciridir. Bu zincirde maddeye karşı akıl, cehalete karşı bilgi, nefse karşı erdem önerilmekte, kâmil insan olabilmek için de her işi aşkla yapmak tavsiye edilmektedir. Yunus Emre'nin hikâyelerinde pozitif bir yaklaşım, şiirlerinde hüznün, elem olmadığı (Tarhan, 2013) dolayısıyla yaşam karşısında pozitif olmayı öğrettiği ifade edilmektedir. Ayrıca Yunus iklim kuşağının; Konya, Erzurum, Kayseri, Amasya, Sivas, Isparta, Afyon, Eskişehir olduğu, Yunus Emre'nin, 40 yıl dergâha eğri odun getirmedeği, eğri insanın olmadığı bir dünya istediği (Tarhan, 2013) vurgulanmaktadır.

Mevlana düşüncesinin oluşturduğu kültür içerisinde; adalet, aile, barış, özgürlük, bilim, çalışma, birlik ve dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olma, saygı ve sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik (Turan, Belenli ve Kiriş, 2010: 170), aşk, edep, mutluluk, huzur, sulh ve sükun (Livatyalı, 2001: 258) bulunmaktadır. Mevlana'da kuru bilginin insanı sarayın kapısına

kadar getireceği ancak içeri girmek için gönül bilgisine ihtiyaç duyulacağı (Öztürk, 2011) ifade edilerek Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi işi aşkla yapma noktasında birleştikleri görülmektedir.

Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre sadece kendi coğrafyasında değil tüm dünyada evrensel değerler oluşturarak önemli insanlık hizmetleri sunmuşlardır. Anadolu'nun değer iklimine hizmet etmiş Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre'nin üniversite öğrencileri arasındaki bilinme ve algılanma durumunu inceleyen Tanyıldızı (2011) ve Çıfci'nin (2011) yapmış oldukları araştırmalarda çalışmaya katılan grupların, bu önemli şahsiyetler hakkında bir kanaatlerinin bulunmadığı, onların taşıdıkları gerçek değerlerin, mesajların yeterince farkında olmadıkları görülmektedir. Çıfci (2015) bu durumu; "Dünya toplumunu eğiten Mevlâna'nın bir eğitim konusu olarak yeteri kadar değerlendirilip değerlendirilmediği önemli bir akademik merakı muhtaçtır" ifadesiyle dikkat çekmektedir. Tarhan'da (2012) insanın DNA'sında iyilik ve kötülüğü kodlayan genler bulunduğunu bilgi çağından bilgelik çağına giderken Mevlana'ya çok ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir.

Sözü edilen evrensel değerlerin üniversite öğrencileri arasındaki bilinme ve algılanma durumlarının az olmasına karşın 22 yılını eğitim içerisinde toplumda geçiren araştırmacının gözlemlerine dayanarak toplumun bilge insanlarında sözlü anlatılarında (hikaye, öğüt) ve hayatlarında yaşamaktadır. Bu araştırmanın da hipotezi; Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre'nin oluşturduğu yerel ve evrensel değerler toplumun bilge insanlarının hikâyelerinde, öğütlerinde ve hayatlarında yaşamaktadır. Bilge insan, erdemliliğin yasalarını dikkate alarak karar verir (Vecchio, 1940). Bilge insan evrenseldir, dünya yurttaşdır (Sabine, 1969). Bilgelik, 'insanlar için iyi olan' şeylerin ne olduğunu bilmeyi elzem kılar (Çınar, 2007). Bir erdem olarak bilgelik, cesaret ve aklın kendi üzerlerine düşenleri yapması olarak tasvir edilir (Platon, 2002).

Türkler bilge insanları kutsal ve şaşmaz gerçekler olarak görüp, söyledikleri ne olursa olsun kabul ederek onlara uymayı bir düstur haline getirmişlerdir (Mor, 2008). Türk dili, tarihi ve kültürü açısından çok önemli bir eser olan Kutadgu Bilig'de (Silahdaroğlu, 1966), de "bilgi" ve "bilgelik" en büyük erdem olarak tanımlanmış, bilginler hakanlarla eşit statüde görülmüştür. Atasözlerinde bilge insanlar için söylenmiş sözler onlara toplumsal bakışı da ifade etmektedir. Örneğin, "Derin sular durgun olur" atasözünde verilmek istenen sosyal mesaj "bilge insanların ağır başlı ve sakin oldukları"dır. "Bal eski petekten yenir" atasözünde "bilge insanların bilgi ve tecrübelerine her zaman ihtiyaç duyulduğu" ifade edilmektedir (Yaşar ve Öрге, 2010). Öрге'ye (2007) göre atasözlerinde bilge kişilerin toplumu aydınlatan insanlar olduğu ve bu nedenle daima saygıyı hak eden kişiler olduğu belirtilmiştir.

Bilge insanlar anlattıklarıyla toplumun hafızasını oluşturmaktadır. Bireylerin sözlü anlatımları, toplumsal belleğin izlerini taşır (Sever 2008). İçerisinde bir toplumun geçmişi hakkında bilgi barındırır (Damm, 2005:76). Sözlü kültürü oluşturan halk an-

◆ Nail Yıldırım

latıları, toplumların öz imgelerini (kendilerini algılayış ve tanımlayışlarını) kuşaktan kuşağa iletirler (Assmann, 2001: 23). Bilge insanların anlattıkları hikâyeler de kuşaktan kuşağa aktararak toplumun belleğini oluşturmuş ve yaşam biçimlerine yön vermiştir. O halde Hacı Bektaş Veli'nin, Mevlana'nın Yunus Emre'nin değerlerinin yaşadığı bilge insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu insanlar toplumda yaşamakta, topluma yön vermekte, akıl hocalığı ve önderlik yapmaktadırlar. Tüm bunlar doğrultusunda araştırmanın amacı, Hacı Bektaş Veli'den, Mevlana'dan, Yunus Emre'den aldığı ilhamı yansıtan toplumun bilge insanların yaşamalarını, anlattıkları hikâyeleri, verdikleri öğütleri incelemek ve eğitim adına yararlanmak üzere önerilerde bulunmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

a) Toplumda yaşayan bilge insanların anlattıkları hikâyelerde vurgulanan değerler nelerdir?

b) Bilge insanların anlattıkları hikâyelerin içeriği ile Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlana'nın oluşturduğu değerler eşleşmesi nasıldır?

c) Bilge insanların verdikleri öğütler ve üzerinde durdukları değerlerle Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlana'nın oluşturduğu değerler eşleşmesi nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada toplum tarafından değer verilen, bilge olarak kabul edilen 14 insanın öğütleri ile anlattıkları öykülerin Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli'nin oluşturduğu değerlerin eşleştirilmesi incelenmiştir. Araştırmalarda öykü anlatımı, çok sık başvurulan bir yöntem olmamakla beraber, çoğu kez gözden kaçan birçok bilgiye ulaşmayı sağlaması, gerçek yaşamdan örnekler sunması ve niceliksel yöntemlerle yakalanamayacak bazı olayları gün ışığına çıkarması bakımından önemli görülen bir veri toplama yöntemidir. Bailey ve Tilley (2002), birçok bilim insanına atıfta bulunarak, anlatıma dayalı sorgunun temel ilkesinin, insanların kendi dünyalarını anlamalarında en iyi aracın anlatılan öyküler olduğu inancına dayandığını belirtir. Öykü anlatımının yüzyıllardan beri insanlar arasındaki iletişimin güçlü araçlarından birisi olduğunu belirten Koch (1998), öyküleri yasal bir araştırma ürünü olarak kabul eder. Bu çerçevede araştırmada, sosyal bir olguyu derinlemesine anlamlandırmak ihtiyacından hareketle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma olguyu ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada kültür analizi deseni kullanılmıştır. Kültür analizi, bir bireyin ya da grubun kültürünü (değerler, inançlar, uygulamalar) ve bu kültürün davranışları nasıl etkilediğini betimleme ve açıklamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Tokat ili merkez ilçe ve köylerinde yaşayan ve toplumun bilge olarak kabul ettikleri insanlar oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma grubu oluşturulurken nitel araştırma geleneğine uygun amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu veya zincir örnekleme ile ölçüt örnekleme yaklaşımları kullanılmıştır. Kartopu veya zincir örnekleme yaklaşımı araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu konuda önceden belirlenen birkaç yetişkin insanla görüşmeler başlatılmıştır. Daha sonra görüşülen insanlara: Bu konuda kimlerle görüşmemi önerirsiniz? sorusunun yanıtı araştırmacıyı diğer yetişkin insanlara yönlendirmiştir. Araştırmada ayrıca ölçüt örnekleme yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırmada birden fazla örnekleme yöntemi aynı anda kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Ölçüt örneklemede temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacı çalışma grubunu oluştururken, ilgili alan yazında yer alan bilge insan özelliklerinden hareketle; kartopu veya zincirleme örnekleme ile ulaşılan toplumun bilge olarak kabul ettiği insanlardan; geniş bakış açısına sahip (Sabine, 1969), bilinçli yaşayan (Özdemir, 2010), sözü dinlenen (Mor, 2008), mizah yönünden güçlü (Özdemir, 2010), neşeli, hayat dolu, mutlu (Taninli, 1984, Timuçin, 1992), kamu görevinde olmayan (Sabine, 1969) insanlar tercih edilmiştir. Bu amaçla görüşülen 26 bilge insanın 10 tanesi yukarıda belirtilen ölçütlerin dışında kaldığı için çalışma grubu dışında tutulmuştur. Çalışma grubunda yer alan 2 katılımcı da veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında yer alan pilot görüşme kapsamında değerlendirilerek analiz edilen araştırma verisinin kapsamı dışında tutulmuştur. Böylece araştırmanın katılımcılarını gönüllülük ilkesi dikkate alınarak 14 bilge insan oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan bilge insanlara ilişkin bilgiler ve kısa yaşam öyküleri bulgular Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Toplumda bilge olarak görülen insanlara ait bilgiler

Kodlanmış Bilge İnsanlar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni durum	Mesleği (işi)
B1*	52	E	Ortaokul	Evli 4 çocuk	Kuyumcu
B2	77	E	Eğitimi yok	Evli 5 çocuk	Nalbant
B3	63	E	İlkokul	Evli 3 çocuk	Emekli(Bağkur)
B4	69	K	Eğitimi yok	Dul 5 çocuk	Ev hanımı
B5	74	K	İlkokul	Evli 4 çocuk	Ev hanımı
B6	58	E	Ortaokul	Evli 6 çocuk	Berber
B7	61	E	İlkokul 3	Evli 6 çocuk	Nalbur
B8	68	E	İlkokul	Evli 4 çocuk	Esnaf

B9	67	E	İlkokul	Evli 3 çocuk	Demirci
B10	78	E	Eğitimi yok	Evli 3 çocuk	Esnaf (Usta)
B11	72	E	İlkokul 3	Evli 4 çocuk	Yazmacı
B12	67	E	İlkokul	Evli 4 çocuk	Elektrikçi
B13	66	E	İlkokul	Dul 5 çocuk	Yazmacı
B14	53	E	Ortaokul	Dul 0 çocuk	Esnaf

B1*Kodlanmış Bilge İnsan

Tablo 1 incelendiğinde toplumun bilge insanların bireysel özellikleri aşağıda verilmektedir:

Araştırma kapsamında görüşülen bilge insanların; En küçüğü, 52, en büyüğü 78, yaş ortalamaları 66 olduğu görülmektedir. 2'si kadın, 12'si erkektir. Eğitim durumlarına göre, 3'ü okula gitmemiş, 2'si ilkokul 3'ü bitirmiş, 6'sı ilkokul, 3'ü de ortaokul mezunu oldukları görülmektedir. Ortalama çocuk sayısı 4'tür. Yaptıkları işler geleneksel mesleklerdir.

Çalışma grubunda yer alan bilge insanların yaşam hikâyeleri incelendiğinde özetle;

B1. 52 yaşında, erkek, ortaokul mezunu, evli 4 çocuk babası, kuyumculuk yapıyor, halen devam etmekte. Mesleği babasından miras. Çocuklarından ikisi yanında çalışmakta. Hayatında yaşadığı en önemli durum babasını ve annesini erken yaşta kaybetmesi. Diğer kardeşlerinin eğitimini üstlenmekte. İki sivil toplum üyesi. Ekonomik durumu orta düzeyde. B2. 77 yaşında, erkek, hiç okula gitmemiş, okuma yazmayı askerde öğrenmiş, evli 5 çocuk babası, nalbantlık yapmış, şu an çalışmıyor. Mesleği babasından miras. Hayatında yaşadığı en önemli durum üç defa ciddi ölüm tehlikesi anlatmış, birisinde 20 gün komada kalmış. Uzun dönem mahallede muhtarlık yapmış. Ekonomik durumu düşük düzeyde. B3. 63 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, evli 3 çocuk babası, tarım bağkuru emeklisi, şu an mahalle bakkallığı yapmakta. Yaşamı zorluklarla mücadeleyle geçmiş. Ekonomik durumu düşük düzeyde. B4. 69 yaşında, kadın, hiç okula gitmemiş ve okuma yazmayı Halk Eğitim Müdürlüğü'nde açılan kurslara katılarak öğrenmiş. Eşi 22 yıl önce ölmüş. Hayatındaki en önemli durum, 8 çocuğundan 3'ünü kaybetmiş olması. 5 çocuğunu büyütmüş ve büyük oğluyla beraber kalmakta. Ekonomik durumu orta düzeyde. B5. 74 yaşında, kadın, evli dört çocuk annesi, ilkokul mezunu. Hayatındaki en önemli durum, babasını erken yaşta kaybetmiş olması. Mahallesinde toplum önderi durumunda. Ekonomik durumu orta düzeyde. B6. 63 yaşında, erkek, ortaokul mezunu, evli 6 çocuk babası, berberlik yapmakta. Çocuklarının tamamının eğitimi üniversite düzeyinde. Halen çalışmaya devam ediyor. Yaşamı zorluklarla mücadeleyle geçmiş. Ekonomik durumu düşük düzeyde. B7. 61 yaşında, erkek, ilkokul 3. Sınıfa kadar öğrenim görmüş, evli 6 çocuk babası, nalbur,

Halen çalışmaya devam ediyor. Çocuklardan birisi 12 yıl önce askerde şehit olmuş. Yaşamı zorluklarla mücadeleyle geçmiş. Bir sivil toplum kuruluşunda çalışmakta. Ekonomik durumu orta düzeyde. B8. 68 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, evli 4 çocuk babası, esnaflık yapıyor, halen devam etmekte. Hayatında yaşadığı en önemli durum eşini kaybediyor ve ikinci evliliğini yapıyor. İki sivil toplum üyesi. Ekonomik durumu düşük düzeyde. B9. 67 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, evli 3 çocuk babası, demir ustası, halen devam etmekte. Hayatında yaşadığı en önemli durum işini yaparken tek gözünü kaybetmesi ve oğlunun birisinin hapisshanede olması. Ekonomik durumu orta düzeyde. B10. 78 yaşında, erkek, hiç okula gitmemiş, okuma yazmayı askerde öğrenmiş, evli 3 çocuk babası, sanayi esnafı, motor bakım ustası. Mesleği amcasından miras. Hayatında yaşadığı en önemli durum kardeşlerinden birisinin kumar borcu yüzünden her şeyini satarak sıfırdan başlaması. Ekonomik durumu orta düzeyde. B11. 72 yaşında, erkek, ilkokul 3. Sınıfa kadar öğrenim görmüş, evli 4 çocuk babası, yazmacı, Halen yazma satmaya devam ediyor. Çocuklardan birisi hariç diğer 3'ü aynı yaşlarda aynı hastalıktan hayatını kaybetmiş. Ekonomik durumu orta düzeyde. B12. 67 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, evli 4 çocuk babası, elektrikçi, halen devam etmekte. Hayatında yaşadığı en önemli durum kan davasını sürdürmediği için akrabaları tarafından dışlanması. Ekonomik durumu orta düzeyde. B13. 66 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, 5 çocuk babası, yazmacı, iki oğlu yazma üretiyor, kendisi satıyor. Hayatında yaşadığı en önemli durum, eşini kaybetmesi ve çocuklarından birisinin zihinsel engelli olması. Ekonomik durumu orta düzeyde. B14. 53 yaşında, erkek, ortaokul mezunu, eşini evlendikten iki yıl sonra kaybetmiş, çok sevdiği eşini kaybettikten sonra bir daha evlenmemiş, esnaflık yapıyor. Ekonomik durumu orta düzeyde.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın amacı doğrultusunda veri toplamak için “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra 5 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formu için alanında uzman 3 akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Örneklemeye dahil edilmeyen iki katılımcı ile yapılan pilot uygulamadan sonra bazı soruların içeriklerinde ve görüşme uygulamasında değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğin nedeni, bilge insanlara sorular doğrudan sorulduğunda akıllarına bir şey gelmeyip, kısa yanıtlar verebilmeleridir. Pilot uygulamadan sonra görüşme yapılmadan önce her bir katılımcıyla önceden (telefonla veya yüz yüze) görüşülerek çalışmanın konusu hakkında bilgiler verildi. Daha sonra asıl görüşmeye gidildiğinde katılımcıların yazılı, görsel hazırlıklar yaptıkları görülmüştür. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve görüşme sürecinde Klave (1996, akt. Örcü ve Şimşek, 2011)'in; “görüşme sürecinde yanıtların amaçtan sapmaması, ses kaydı kullanımı, notlar alınması, yanıtların sorulardan daha uzun ve detaylı olması, katılımcıların fikirlerine müdahale edilmemesi” kriterlerine dikkat edilmiştir.

Verilerin toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler belirlenen yetişkin katılımcılarla insanlarla Temmuz 2011 ile Ağustos 2012 tarihleri arasında yaklaşık 1 yılda toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların evlerinde veya çalıştıkları işyerlerinde yapılmıştır. Görüşmeler esnasında veri kayıplarını önlemek amacıyla kayıt cihazı kullanılmıştır. Katılımcılara görüşmelerde kayıt cihazı kullanılacağı belirtilmiş, ancak yapılan görüşmelerin sonunda tutulan kayıtların katılımcılar tarafından dinlenebileceği, gerektiğinde kayıtlardaki görüşlerin isteğe bağlı olarak kısmen ya da tamamen çıkarılabileceği belirtilmiştir. Böylece kayıt cihazının katılımcılar üzerinde yaratabileceği olumsuzluklar önlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak için yapılan çalışmalar şunlardır: Araştırmanın iç geçerliğini artırmak için görüşme formu geliştirilirken ilgili alan yazın incelemesi sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Görüşme sonrası bilgi insanların söyledikleri sözler yazılı hale dönüştürülerek ilgili kişilerle tekrar görüşülerek katılımcı teyidi alınmıştır. Ayrıca yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş; ilgisiz kavramları dışarıda bırakacak kadar dar kapsamda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu temalar ve temaları oluşturan alt kategorilerin kendi aralarındaki ilişkileri ile her bir temanın diğer temalarla olan ilişkileri diğerleriyle ilişkisi kontrol edilerek bütünlük sağlanmıştır. Diğer taraftan görüşmelerin çalışma grubunda yer alan katılımcıların izni ve desteğiyle yapılması ve görüşme öncesi katılımcılarla ön görüşmelerin yapılması karşılıklı güvenin sağlanmasında önemli bir etken olmuştur. Ayrıca katılımcıların görüşlerini herhangi bir endişe veya korkuya kapılmadan samimiyetle ifade etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece görüşme sürecinde toplanan verilerin gerçek durumu yansıtması sağlanmıştır. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın her bir süreci ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini artırmak için bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir. Ayrıca görüşmede elde edilen veriler üzerinde araştırmacı ve Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlana hakkında çalışmalar yapan uzman bir öğretim üyesi ayrı kodlamalar değerler eşleştirmesi yapmış ve karşılaştırılmıştır. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için araştırmacı, süreçte yapılanları ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Görüşmeler esnasında edinilen ses kayıtları ve tutulan notlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. 77 sayfalık bir doküman elde edilmiştir. Çalışma grubunda bulunan 14 bilgi insanın yaşamları, anlattıkları 18 hikâye ve verdikleri öğütler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi sürecinde birinci aşamada veriler yazılı hale getirilmiştir. İkinci aşamada araştırmacı ve uzman öğretim üyesi tarafından yapılan kodlamalar ve eşleştirmelerde uyuşum gösteren kodlar kategori ve temalara ulaşmada temel alınmıştır. Araştırmacı, her bir soru için veri kaybını önlemek adına görüşme kayıtlarına

sık sık geri dönmüştür. İçerik analizi sırasında araştırma kapsamında görüşülen bilge insanlara B1, B2,... B14 şeklinde, anlattıkları 18 hikaye için de H1, H2,...H18 şeklinde kodlar verilerek analiz edilmiştir. Toplumun bilge insanların anlattıkları hikâyelerinde ve öğütleriyle Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlana'nın oluşturduğu kültürel değerler eşleştirilmiştir. Eşleştirme yaparken alan yazında belirtilen Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre'nin oluşturduğu kültürel değerler dikkate alınmıştır; Hacı Bektaş Veli: Hikmet, irfan, şuurlu dayanışma, bilim, basiretli görüş, dengeli davranış, şeref, namus, hak, birlik, adalet, sevgi, saygı, hoşgörü, kendinin düzeltmesi. Mevlana: Adalet, aile, barış, özgürlük, bilim, çalışma, birlik, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olma, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik, aşk, edep, mutluluk, huzur, sulh, sükun. Yunus Emre: akıl, bilgi, erdem, aşk, pozitif yaklaşım, doğruluk, sabır, sevgi, saygı, hikmet, irfan, hak, adalet, insanın özü.

Bulgular

1. Bilge insanların anlattıkları hikâyeler ve hikâyelerde geçen değerler

Araştırma kapsamında toplumun bilge olarak kabul ettiği insanlardan görüşme yoluyla elde edilen hikâyeler özetleriyle aşağıda sunulmuştur. verilmektedir:

H1. *Çocuğunun hırsızlıklarına göz yuman anne yüzünden idam sehпасına giden çocuğun bu duruma sebep olarak annesini göstermesini anlatan hikaye.*

H2. Zengin bir adamın oğluna ders vermek için para bulmasını istemesi üzerine çocuğun paraları önce çalışmadan bir yerlerden bulması. Bunu fark eden babanın parayı göle fırlatması. İkinci ve üçüncü denemeden sonra çocuğun kendisinin çalışarak getirdiği parayı attirmek istememesi. Çalışmanın önemini anlatan hikaye. Emek verilerek yapılan işlerin önemi vurgulanmakta.

H3. Yaramaz oğluna adam olamazsın diyen baba ile oğlunun hikayesi. Oğlu eğitim görmüş kaymakam olmuş ve babasını ayağına çağırarak kendisinin haklı çıktığını göstermek istemiş ancak babanın adam olmakla kaymakam olmanın farkını ifade eden sözlerini anlatan hikaye.

H4. Olumsuz davranışların alışkanlık yapabileceğini ve bir insanın hayatına mal olacağını anlatan hikaye. Vermeye değil de almaya alışmış insanın kuyuya düşünce elini ver diyenlere duyarsız kalması ancak bilge bir adamın olayı anladıktan sonra "al elimi" diyerek adamın anlayacağı dili konuşması ve sorunu çözmesi anlatılmakta.

H5. Ortaklık yapan kardeşlerin birbirlerinin haklarını birbirlerinden habersiz korumalarını anlatan hikaye. Yetiştirdikleri buğdayı geceleri birbirlerine taşıyan iki kardeşin hikayesi.

H6. Ceza alan bir adamın yapması gereken acil bir iş için yerine başkası bulması istenmiştir. Yaşlı birisi bu adamın yerine cezaya razı olur. Adam işin görüp gelecektir.

◆ Nail Yıldırım

Gelmeyeceği düşünülür ama adam döner gelir. Bu davranışı karşısında *şikâyetçiler* de *şikâyetinden* vazgeçerler ve adam ceza almaktan kurtulur.

H7. Güneşle rüzgârın konuşmaları. Bir adamın paltosunu çıkartması üzerine iddiaya girmeleri. Adamın paltosunu çıkartmak için rüzgârın şiddetini artırması. Ancak adamın daha çok paltoya sarılması ve paltosunu çıkartmaması, güneşin ise görünür görünmez adamın paltosunu çıkartması ve şiddetin zorbalığı kaybetmesi.

H8. Bir dedenin torununun davranışını değiştirmesi üzerine öğrenme ortamı hazırlaması. Çocuk dikkatsiz ve başladığı işi bitiremiyor. Dedesi ona bir görev veriyor. Yumurtaları kırmadan taşırsa para vereceğini söylüyor. Bütün dikkatini yumurtalarına verince çocuk işi başarıyor. Görevini tam yapmanın önemi anlatılmakta.

H9. Padişahın insanların dürüstlüğü ölçmek üzere yaptığı bir test. En güzel çiçek yetiştirme yarışması yapılıyor. Çiçeklerin tohumlarını padişah veriyor. Yalnız tohumlar haşlanmış. Herkes yarışmada en güzel çiçekleri sunarken bir çocuk padişahın verdiği tohumlardan ne elde ederse onu getiriyor. Ancak diğerleri başka tohumlardan güzel çiçekler elde ediyorlar. Padişah bu dürüstlük testinde çocuğu kendisinden sonra padişah ilan ediyor.

H10. Bir gezginin yardıma muhtaç bir adamla karşılaşması ve gezginin adama yardım etmesi. Yardım edilen adamın sonra gezginin devesini alıp kaçması. Kaçarken gezginin adamın arkasından bu yaptığını kimseye söyleme demesi üzerine adamın geri dönmesi. Gezginin de “yaptığın kötülüğü kimseye söyleme gerçek ihtiyacı olanlara kimse yardım etmez” demesi. Adamın da hatasını anlaması.

H11. Mutsuz bir adama bilge adamın çevredeki güzellikleri göstermek için eline bir kaşık veriyor ve önce dökmeden evinin etrafını turlamasını söylüyor, sonra etrafa bakarak gezmesini söylüyor. Etrafa bakarak evin etrafını turlayan adam elindeki kaşığa değil de etraftaki güzellikleri fark ediyor. Adam da sadece kendi içinde yaşarsa etrafı ve güzellikleri kaybedeceğini anlıyor ve mutlu oluyor.

H12. Aşık olduğu kızın erkekten annesinin kalbini söküp getirmesini istemesi ve bunu yapan gencin yolda düşünce kalbin canlanıp, iyi misin yavrum demesi, genç kızın da annesine bunu yapan bana da yapar düşüncesiyle erkeği istememesi.

H13. *İğnenin deliğine uzaktan ipliği geçiren adama padişahın 50 altın ödül ve 50 sopa vurdurması. Ödül yetenek için ceza boş işlerle uğraşıldığı için. Faydalı işler yapmanın önemini anlatan hikaye.*

H14. Antika işiyle uğraşan bir adamın peşinde olduğu bir parçayı sadece işine geç geldiği için kaybetmesi ve kendisini cezalandırması ile ilgili hikaye.

H15. Toprakları ekilerek verime dönüşmesini isteyen padişahın çiftçilere toprak dağıtmak istemesi. Çiftçiler ne kadar geniş daire çizerlerse çizsinler başladıkları nok-

talara geri dönerse o arazi onlara verilecek. Ancak çiftçiler açgözlülüklerinden o kadar geniş bir daire çiziyorlar ki, sadece birisi aza kanaat getirerek geri dönebiliyor.

H16. Her yıl düzenlenen buğday yetiştirme yarışmasında birinci gelen adam başarısının sırrını, buğdayların birbirinden etkilendiklerini, komşu toprak sahiplerine de aynı tohumlardan verdiğini anlatan hikâye.

H17. Zenginliğiyle ve cömertliğiyle meşhur ancak bununla övünen bir adamın rast geldiği bir ihtiyara “kendisinden neden yardım almadığını” sorması üzerine ihtiyarın; “Asıl önemli olan mihnet altında kalmadan onurunu çiğnetmeden yaşamaya devam etmek olduğu, başkasının malı ve cömertliğinin; ancak başkasına ait olduğu, insan olanın onuruyla dimdik hayata direnmesi gerektiğini söylemesi ve zengin adamın artık malıyla övünmediğini anlatan hikaye.

H18. *İki komşu aileden birisinin çok mutlu olması, diğer ailenin de bu durumu merak etmesi ve bu durumu sorgulaması. Mutlu olan ailenin kendilerinin altın toplarının olduğunu söylemesi üzerine diğer ailenin altın bir top yaptırması ancak yine de mutluluğu yakalayamaması üzerine tekrar sormaları. Bunun üzerine altın topun bir çocuk olduğunun ortaya çıkması.*

Hikâyelerin konuları ve üzerinde durulan değerler Tablo 2’de verilmektedir:

Tablo 2. Bilge insanların anlattıkları hikâyelerde vurgulan değerlerin ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirilmesi

Temalar	Kodlanmış Hikaye	Bilge insanların anlattıkları hikâyelerde vurgulan değerlerin ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirilmesi
Davranış	H1	Basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, Sorumluluk-Mevlana, Akıl-Yunus Emre
	H3	İyi insan olma- Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli
	H4	Akıl, bilgi, erdem- Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli
	H5	Şuurlu dayanışma, hak-Hacı Bektaş Veli, birlik ve dayanışma-Mevlana, doğruluk-Yunus Emre
	H6	Doğruluk-Yunus Emre
	H7	Dengeli davranış, basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, huzur-Mevlana, akıl, pozitif yaklaşım-Yunus Emre
	H9	Kendini düzeltme-Hacı Bektaş Veli, dürüstlük-Mevlana, doğruluk-Yunus Emre
	H10	Basiretli görüş, Hikmet-Hacı Bektaş Veli, duyarlık-Mevlana, erdem-Yunus Emre
	H15	Dengeli davranış-Hacı Bektaş Veli, bilgi-Mevlana, Yunus Emre
	H16	Şuurlu dayanışma,hak-Hacı Bektaş Veli,hak, dayanışma-Mevlana, doğruluk-Yunus Emre
Çalışma	H8	Basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, Sorumluluk-Mevlana, akıl-Yunus Emre
	H2	Hikmet-Hacı Bektaş Veli, Çalışma-Mevlana, erdem-Yunus Emre
	H14	İrfan-Hacı Bektaş Veli, Sorumluluk-Mevlana, Akıl-Yunus Emre
Zaman	H13	Basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, Sorumluluk-Mevlana, akıl-Yunus Emre
Mutluluk	H18	Basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, aile, mutluluk-Mevlana, pozitif yaklaşım-Yunus Emre
	H11	Basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, duyarlık, mutluluk-Mevlana, pozitif yaklaşım-Yunus Emre
Anne Sevgisi	H12	Hikmet, basiretli görüş-Hacı Bektaş Veli, aile-Mevlana, erdem-Yunus Emre

Bilge insanların anlattıkları hikâyelerin konuları ve üzerinde durulan değerler (Tablo 2) incelendiğinde, hikâyelerin davranış, çalışma, zaman, mutluluk, anne sevgisi olmak üzere 5 temada toplandığı görülmektedir. Bilge insanların anlattıkları hi-

kayelerde vurgulan değerler ile Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri eşleştirildiğinde arasında benzerlikler örülmektedir.

3. Bilge insanların verdikleri öğütlerde vurgulan değerlerin ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirilmesi

Tablo 3. Bilge insanların verdikleri öğütlerde vurgulan değerler ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirilmesi

Sıra No	Kodlanmış değerler	f	Bilge insanların verdikleri öğütlerde vurgulan değerler ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirilmesi
1	Maddeye (paraya) değer vermemek (B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B12, B13, B14)	14	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
2	İyilik (B1, B2, B4, B7, B9, B10, B11, B12, B13)	9	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
3	Zamanın değerini bilme (B1, B4, B5, B6, B8, B10, B11, B12)	8	Hacı Bektaş Veli
4	Cehaletten kurtulmak (B2, B3, B6, B7, B8, B10, B11)	7	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
5	Çalışmak (düzenli, titiz) (B1, B2, B4, B7, B11, B14)	6	Mevlana
6	Yalancılıktan kaçınmak (B3, B5, B6, B8)	4	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
7	Azim (B2, B5, B7, B13)	4	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
8	Büyüklere saygı (B6, B7, B9, B12)	4	Mevlana
9	Dürüstlük (B1, B4, B7)	3	Mevlana
10	Doğru arkadaş bulma (B4, B6, B9)	3	Yunus Emre
11	Özüne bağlılık (B2, B4, B6)	3	Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre
12	Dedikodu yapmamak (B3, B8, B14)	3	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
13	Aile (B4, B7)	2	Mevlana
14	Anne (B8, B11)	2	Mevlana

◆ Nail Yıldırım

15	Cimrilik yapmamak (B2, B4)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
16	İnsana değer (B1, B8)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
17	Alçak gönüllülük (B3, B14)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
18	Paylaşım (B8, B9)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
19	Nankör olmamak (B7, B10)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
20	Azla yetinmek (B4, B7)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
21	İftira etmemek (B3, B8)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
22	Adalet (B6, B14)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana
23	Açgözlü olmamak (B8, B11)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
24	Bencillikten uzak olmak (B2, B5)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
25	Dostluk (B6, B8)	2	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
26	Hatadan kaçınma (B9)	1	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
27	Yardım (B9)	1	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
28	Önyargıdan uzak olmak (B10)	1	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
29	Örnek olmak (B6)	1	Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre
30	Sabır (B7)	1	Yunus Emre

Toplumun bilge insanların hayata dair verdiği öğütler analiz edildiğinde (Tablo 3) üzerinde durdukları değerler kullanılan ifadelerin sıklığına göre sırasıyla şunlardır; maddeye (paraya) değer vermemek, iyilik, zamanın değerini bilme, cehaletten kurtulmak, düzenli çalışmak, yalancılıktan kaçınmak, azim, büyüklere saygı, dürüstlük, doğru arkadaş bulma, özüne bağlılık, dedikodu yapmamak, aile, anne, cimrilik yapmamak, insana değer, alçakgönüllülük, paylaşım, nankör olmamak, azla yetinmek, iftira etmemek, adalet, açgözlü olmamak, bencillikten uzak olmak, dostluk, hatadan

kaçınma, yardım, önyargıdan uzak olmak, örnek olmak, sabır. Bilge insanların verdikleri öğütlerde vurgulan değerler ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirildiğinde ortaya büyük benzerlikler çıktığı görülmektedir

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında toplumda bilge olarak kabul edilen ve görüşülen insanların; yaş ortalamalarının 66 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu insanların öğrenme süreçlerinin daha çok yaşam tecrübelerine dayandığı söylenebilir. Cinsiyet açısından çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Bu durum, erkeklerin daha çok dış dünyayla bağlantılı olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Eğitim durumları açısından yaşadıkları dönemin Tokat şartlarındaki eğitim ve okullaşmayı yansıtmaktadır. Çocuk sayısı ortalama 4'tür. Yaptıkları işler de geleneksel mesleklerdir.

Bu araştırma kapsamında çalışma grubunda yer alan bilge insanların hayat hikayeleri incelendiğinde; 14 katılımcının 9'unun hala çalıştığı; mesleklerinin babalarından miras kaldığı; daha çok babalarının özelliklerini taşıdıkları; ekonomik durumlarının orta-düşük düzeyde oldukları; dünya malına önem vermedikleri; zorlu geçen hayatlarında derin acıların izlerini taşıdıkları görülmektedir. Bilge insanlarla görüşme sürecinde bilge insanların mizah yeteneklerinin de gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir. Nasreddin Hoca örneğinde olduğu gibi, bilgelik, eleştirel düşünce ve mizah arasında köklü bir ilişki bulunmaktadır. Yaşamı mizahi açıdan yorumlama, bilgeliğin temel göstergelerindendir (Özdemir, 2010). Bilge insanların hayatları incelendiğinde oldukça sıkıntılı bir süreçten geçmelerine rağmen oldukça neşeli, hayat dolu, mutlu oldukları gözlemlenmiştir. Bu sonucu, "Bilge insan mutludur. Bilge insan dünyanın acılarını önemsemez, O yoksullar içinde zengin, zincirler içinde özgür, hastalıklar içinde mutludur (Taninli, 1984, Timuçin, 1992)" ifadeleriyle desteklemektedirler. Hayatları incelenen 14 bilge insanın kamu görevinde olmadıkları görülmektedir. Bu durumu Sabine (1969) "Bilge insanlar sınırlamaları yadsırlar. Toplumsal ve kamu görevlerini kabul etmezler" ifadeleriyle desteklemektedir. Toplumun bilge insanların zorlu yaşamlarında Yunus Emre gibi pozitif ve doğru yaşam içerisinde oldukları görülmektedir. Yine Yunus Emre'de olduğu gibi dünya malına fazla değer vermediği gözlemlenmiştir. Bu durum Yunus Emre'nin "dünya malı elimde olsun ancak gönlümde olmasın" (Tarhan, 2013) anlayışıyla örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca bilge insanların yaşam zorlukları Moğol istilası nedeniyle zorluklar içerisinde geçen Hacı Bektaş Veli ve Mevlana'nın yaşamlarıyla örtüşmektedir.

Bilge insanların anlattıkları hikâyelerin konuları ve üzerinde durulan değerler incelendiğinde, hikâyelerin davranış, çalışma, zaman, mutluluk, anne sevgisi olmak üzere 5 temada toplandığı görülmektedir. Toplumun bilge adamlarının hikâyeleriyle Hacı Bektaş Veli'nin oluşturduğu kültürel değerler eşleştirildiğinde; hikmet, irfan, şuurlu dayanışma, basiretli görüş, dengeli davranış, insanın kendisini düzeltmesi konularında paralellik görülmektedir. Toplumun bilge adamlarının hikâyeleriyle Mev-

◆ Nail Yıldırım

lananın oluşturduğu kültürel değerler eşleştirildiğinde; aile, çalışma, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik, mutluluk konularında paralellik görülmektedir. Toplumun bilge adamlarının hikâyeleriyle Yunus Emre'nin oluşturduğu kültürel değerler eşleştirildiğinde; akıl, bilgi, erdem, aşk, pozitif yaklaşım, doğruluk, sabır konularında paralellik görülmektedir.

Benzer şekilde toplumun bilge insanların hayata dair verdiği öğütler analiz edildiğinde üzerinde durdukları değerler kullanılan ifadelerin sıklığına göre sırasıyla şunlardır; maddeye (paraya) değer vermemek, iyilik, zamanın değerini bilme, cehaletten kurtulmak, düzenli çalışmak, yalancılıktan kaçınmak, azim, büyüklere saygı, dürüstlük, doğru arkadaş bulma, özüne bağlılık, dedikodu yapmamak, aile, anne, cimrilik yapmamak, insana değer, alçakgönüllülük, paylaşım, nankör olmamak, azla yetinmek, iftira etmemek, adalet, açgözlü olmamak, bencillikten uzak olmak, dostluk, hatadan kaçınma, yardım, önyargıdan uzak olmak, örnek olmak, sabır'dır. Bilge insanların verdikleri öğütlerde vurgulan değer ve Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli öğretileri ile eşleştirildiğinde görülmektedir ki büyük bir paralellik bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşlerine başvuran bilge insanların hem anlattıkları hikayelerde hem de verdikleri öğütlerde iyi insan olma, maddiyatçılıktan uzak durma, yardımlaşma, zamanın değerini bilme... gibi değerlerin yer aldığı ve bu değerlerin aslında tarihte yer alan Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre gibi değer ustalarının izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu değerlerin ilköğretim programlarında yer alan derslerin amaçları, kazanımlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Zira, Halk kültürü dersi öğretim programı ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerler şunlardır: 1. Dayanışma, 2. Estetik, 3. Hoşgörü, 4. Misafirperverlik, 5. Farklılıklara saygı duyma, 6. Sorumluluk, 7. Yardımseverlik, 8. Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılıktır (MEB, 2006). Dersin programında yer alan kazanımlarla bilge insanların taşıdığı ve etkilediği değerler örtüşmektedir. O halde toplumun bilge olarak kabul ettiği insanlar öğretimde model olarak kullanılabilirler. Her ne kadar hikmet, yetişkinlere has bir meziyetmiş gibi görünse de ahlâki muhakemenin temelleri çocuklukta atılır. Çocukluk döneminde bilge insanlara karşı gösterilen saygı ve atfedilen değerle biçimlenmeye başlar (Shavinina, Ferrari, 2004). Bu anlamda çocuklar söz konusu insanları model alabilirler. Model alma çocuklarda davranışlara yansiyabilir. İnsan için iyinin kıstası 'En iyi'nin temasıyla' mümkündür (Aristotle, 1962, akt: Çınar, 2007). Bandura'ya göre (1986), gözlemci modelden yeni bilişsel beceriler, yeni psikomor beceriler öğrenebilir, önceki öğrendiği yasaklar ya güçlenir ya da zayıflar, model harekete geçirici olabilir, gözlemci yeni değerler, yeni inançlar öğrenebilir, duygularını açıklamada model gibi davranır.

Değer eğitimi akımlarından hangisi temel alınrsa alınsın, öğrencilerin dikkatini ilgili değere çekecek, değer hakkında düşünmesini sağlayacak, kendi değerlerini açığa çıkaracak öğrenme-öğretme etkinliklerine ihtiyaç vardır (Akbaş, 2008). İnsanlar mükemmellekle ahlâki birleştirdiğinde bunu insanlığın hizmetine sunduklarında esaslı eserler üreteceklerdir (Gardner, 2009). Tarhan'a (2012) göre, bilgi çağında insanlık yeni

bir şeyi fark etmenin eşliğindedir. Bilginin üstünde başka bilgiler bulunmaktadır. O bilgi vicdani bilgi, iç sestir. Onun için 21. YY. bilgelik çağıdır.

Bilgelik çağında bilge insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Saygı duyulan bilge önderler kendi toplumunun kahramanlarıdır. Eğitimde değer öğretimi toplumun kahramanları bilge insanlar tarafından aktarıldığında daha etkili olabilir. Araştırmaya konu olan toplumun bilge insanları ve onların Mevlana'dan, Hacı Bektaş Veli'den, Yunus Emre'den taşıdıkları değerlerdir. Buna bağlı olarak, okulların çevrelerinde yaşayan bilge insanlar değer aktarımında model olabilirler. Eğitim, gelecek kuşaklara değer aktarımının yapıldığı bir süreç (Sarı, 2005) olarak ele alındığında toplum önderleri bilge insanlar değer aktarımında model olabilirler. İlköğretimde en çok başvurulan yollardan biri değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda kahramanlara, öykülere, oyunlara ve kahramanlık şarkılarına başvurularak değerler kazandırılır (Doğanay, 2006). Toplumun bilge insanları diğer insanların danışanı, akıl hocası, yol göstericisi konumundadırlar. Toplumun bilge insanların değerleri, toplumun değerlerini etkileyebilmektedir. Böylece toplumun bilge insanları ve görüşleri eğitim programlarına girerek yetiştirilmesi gereken iyi insan modeline kaynaklık edebilir. Kendi değerlerini, evrensel değerleri benimsemiş insan yetiştirmek için sevgi, barış, hoşgörü mesajları veren düşünürlerden yararlanılmalıdır (Kolaç, 2010).

Mevlana'nın öğretilerinin zengin insani ve sosyal değerleri içerdiği, bunların eğitimde değerlendirilmesinin gereği vurgulanmıştır (Turan, Belenli ve Kiriş, 2010: 170). Değerler insanın anlam dünyasını oluşturmada yardımcı olmakta, hayatın, dürüstlük, hoşgörü, iyilik, merhamet gibi güzel yanlarını çoğaltmaktadır (Kuçuradi, 1995: 8). İnsanların bu değerleri öğrenme süreçlerini Halstead ve Taylor (2000); aile, çevre, yazılı ve görsel materyaller, taklit, model alma yoluyla öğrendiklerini ileri sürmektedir. Eğer insanların modelleri olarak karşılıklarına Mevlana'nın, Yunus Emre'nin, Hacı Bektaş Veli'nin üzerlerine kokuları sinmiş bilge insanlar konulabilirse sözü edilen değerleri daha kolay içselleştirebilirler.

Araştırma bulguları göstermektedir ki, toplumun değer verdiği bilge insanlar bulunmaktadır. Bu insanların verdikleri öğütler, anlattıkları hikâyeler Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre'nin değerleriyle birebir örtüşmektedir. Buna bağlı olarak denilebilir ki, Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre hala toplumlarda yaşamaktadırlar. Yaşanılan toplum içerisinde bu insanların fark edilmesi, bir değer olarak ön plana çıkartılması ve topluma yön veren eğitim süreçlerinin bir parçası olarak tekrar toplumun dokusuna nüfus ettirilmesi, eğitim sistemine büyük katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda farklı kültürel değerlere sahip toplumlarda yaşayan bilge insanlara ulaşılmalı ve onların hayat hikâyelerinin toplumsal bir değer olarak okullarımıza aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak komisyonlar aracılığıyla bu insanlara ulaşma yolları ve yöntemleri kolaylaştırılmalıdır. Bu insanların eğitim programlarına girmeleri sağlanmalı ve yaşayan toplum önderleri olarak okullarda öğrencilerle bir araya gelmelerinin önü açılmalıdır.

Kaynaklar

- AKBAŞ, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6 (16), 9-27.
- ASSMANN, J. (2001). **Kültürel bellek - eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik.** (çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAİLEY, P. H. & TİLLEY, S. (2002). Methodological issues in nursing research- storytelling and interpretation of meaning in qualitative research. *Journal of Advanced Nursing*. 38 (6), 574-583.
- BANDURA, A. (1986). **Social Foundations Of Thought And Action: A Social Cognitive Theory.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- CÜCELOĞLU, D. ERDOĞAN, İ. (2013). Öğretmen Olmak. 5. Baskı. İstanbul: Final Kültür.
- ÇINAR, A. (2007). Aristoteles'in Nikomakhos'a etik'inde pratik hikmet kavramı ve günümüz açısından önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 171-192.
- ÇİFCİ, M. (2015). Bir grup üniversite öğrencisinin Mevlâna'yı tanıma düzeyleri ve Mevlâna hakkındaki görüşleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 73-203-219.
- ÇİFCİ, S. (2011). Bir grup yükseköğrenim öğrencisinin Hacı Bektaş Veli'yi tanıma düzeyi ve Bektaşilik hakkındaki tutumları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 57, 225-244.
- DAMM, C. (2005). Archaeology, ethno-history and oral traditions: approaches to the indigeneous past. *Norwegian Archaeological Review*. 38(2),73-87.
- DOĞANAY, A. (2006). **Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** içinde, (Ed. Cemil Öztürk), Ankara: Pegem.
- FIĞLALI, E. R. VE AYDIN, M. (1997). **Milli Bütünlüğümüz ve Hacı Bektaş Veli** (Editör: Erol Kalender), AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- GARDNER, H. (2009). Çoklu zeka kuramı. **Yaratıcılık- Gelecek için beş akıl**. 1. Uluslar arası Yaşayan Kuramcılar Konferansı. 23-24 Mayıs 2009 Burdur.
- HALSTEAD, J. MARK VE TAYLOR, MONİCA, J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30, (2). 169-202.
- KOCH, T. (1998). Storytelling: Is It Really Research? *Journal of Advanced Nursing*, 28 (6), 1182-1190.
- KOLAÇ, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 55. 93-208.
- KUÇARİDİ, J. (1995). **Felsefi Açından Eğitim ve Türkiye'de Eğitim**, İstanbul.
- LİVATYALI, H. Y. (2001). **Mevlânâ'nın Eğitim Görüşü**. Birinci Uluslar arası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri, 19-21 Aralık, Manisa Mevlevîhânesi.

- MEB. (2006). *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). <http://mevzuat.meb.gov.tr>. Erişim tarihi ve saati: 5 Haziran 2015. Saat: 12.00.
- MOR, G. (2008). Türk destanlarında, hikayelerinde ve Kırgız, Uygur, Makedonya-Kosova Türkçesinde, at ile ilgili atasözleri üzerine bir araştırma. *TurkishStudies*. 3 (2), 515-544.
- ÖRGE, Y. F. (2007) Bilgi toplumu bağlamında Türk atasözlerinde “eğitim” ve “bilgi” kavramları üzerine düşünceler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.6 (19), 146-158. www.e-sosder.com.
- ÖRÜCÜ, D., ŞİMŞEK, H. (2011). Akademisyenlerin gözünden Türkiye’de eğitim yönetiminin akademik durumu: nitel bir analiz. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (2), 167-197.
- ÖZDEMİR, N. (2010). Mizah, eleştirel düşünce ve bilgelik: Nasreddin Hoca. *Millî Folklor*, 22, (87) 27-40.
- ÖZTAŞKIN. Ö.B. (2012). Öğretim programları ve ders kitaplarında Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik. *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma dergisi*. 61. 245-262.
- ÖZTÜRK, Y. N. (2011). *Mevlana Celalettin Rumi ve insan*. 9. Baskı. İstanbul : Yeni Boyut.
- PLATON, (2002). *Devlet (Politeia)*, (çev: Hüseyin Demirhan), İstanbul: Sosyal yayınları.
- SABİNE, G. (1969). *Sosyal Düşünceler Tarihi, Eskiçağ, Ortaçağ*, (Çev: Harun Rızatepe). Ankara: TSİD.
- SARI, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3 (10), 73-88.
- SEVER, M. (2008). Toplumsal bellek ve geleneksel eylem bağlamında bir sözel tarih metninin değerlendirilmesi. *Millî Folklor*. 20, (77), 61-68.
- SHAVİNİNA, L. V. AND FERRARİ, M.(eds) (2004). *Beyond knowledge: extracognitive aspects of developing high ability*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- SİLAHDAROĞLU, F., (1996) *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig*, Kültür Bakanlığı, 1000 Temel Eser Dizisi/163. Ankara: MEB.
- SİVRİ, M. (2012). Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre felsefesinden hareketle Anadolu ve Avrupa aydınlanmasına karşılaştırmalı bir yaklaşım. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*. 4.123-148.
- ŞİŞMAN, M. (2007). *Örgütler ve kültürler*. 2. Basım. Ankara: Pegem.
- TANINLI, S. (1984). *Yüzyılların gerçeği ve mirası, insanlık tarihine girişi*. İstanbul: Say.
- TANYILDIZI, N. İ. (2011). Türk kültürünün gençlere tanıtımında medyanın rolü: Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre üzerine bir araştırma. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 59, 101-118.

◆ **Nail Yıldırım**

TARHAN, N. (2012). **Mesnevi terapi**. İstanbul: Timaş.

----- (2013). **Yunus terapi**. İstanbul: Timaş.

TATAR, T. VE DÖNMEZ, M. (2008). Zihniyet ve iktisat ilişkisi çerçevesinde ahilik kurumu. **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**. 194–202.

TİMUÇİN, A. (1992). **Düşünce Tarihi**. İstanbul: Bulut.

TURAN, R., BELENLİ, T., & KİRİŞ, A. (2010). Mesnevi ve mesnevi'nin sosyal bilgiler programında yer verilen değerler çerçevesinde incelenmesi. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 30 (1) 169-203.

VECCHIO, G. (1940). **Hukuk Felsefesi Dersleri**. Çev. S.K. Yetkin. İstanbul.

YAŞAR, O. VE ÖRGE. Y., F. (2010). Orta Karadeniz bölümü illeri atasözleri ve deyimlerinde coğrafik unsurlara ilişkin karşılaştırmalı bir yaklaşım. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. 3 (11), 586-598.

YAVUZER, H. (2013). Hoşgörü önderi Hünkâr Hacı Bektaş Velî. **Turkish Studies**. 8(8). 2225-2237.

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2008). **Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri**. Ankara. Seçkin.